

Socijalna misel

K verski in kulturni usmeritvi našega mladega pokolenja (Neslor) — Nauk sv. Tomaža Akvinskega o bogastvu (P. Angelik Tominec O. F. M.) — Paberki iz občinske socialne politike (Fran Erjavec) — Osnutek socijološkega društva u Beogradu (Ljudevit Prohaska) — Naš velesejm (Fran Erjavec)

Stanje ljudskolzobraževalnega dela med Slovenci (Prosvetna Zveza, preje K. S. Z.)

Anketa o verskonravnem preporodu (Josip Jeraj)

L. III. LJUBLJANA — GORICA ŠT. 8.

1924

„SOCIALNA MISEL“ izhaja vsak mesec. — Uredniki so: **Franc Terseglav, Andrej Gosar, Engelbert Besednjak.** — Upravištvostvo se nahaja v Ljubljani, Jugoslovanska tiskarna, kolportažni oddelk, Doljanski nasip št. 2. — Za Italijo je poverjeništvostvo v Gorici, Via Carducci št. 2. — Cena: Celoletno 40 Din, za Italijo in ostalo inozemstvo 50 Din. Odgovorni urednik je **Andrej Gosar** v Ljubljani.

Tisk Jugoslovanske tiskarne v Ljubljani.

„Indus“ d. d.

prej Karol Polak

Tovarna usnja in
usnjatih izdelkov.

Nestor:

K verski in kulturni usmeritvi našega mladega pokolenja.

(Misli ob mladinskih dnevih.)

Mladinski dnevi v Mariboru so se vršili v znamenju novega idejnega programa. Slovenci v zadnjem času posebno čutimo, da nam manjka miselnega pogona, vsestranske orientacije, ki bi naše narodno življenje poglobila, razširila in mu dala enoten, stalen temelj.

Ves program mladinskih dnevov je bil zato naroden, ljudski. Čutili pa smo takoj, ko smo reševali narodni program, da je vprašanje narodnega preroda združeno z vprašanjem preroda celotnega človeštva; zato smo že prvi dan, na dijaškem dnevu, stali v središču svetovnih problemov. Naša dijaška mladina je dobro spoznala, da se ji je treba najprej orientirati v vprašanjih svetovnega in življenskega naziranja, v univerzalnih za vse narode in človeštvo veljavnih načelih, ako hoče pravilno rešiti problem narodnega slovenskega preroda.

Na dijaškem zborovanju ni šlo samo za prosvetne cilje, temveč za izobrazbo in kulturo sploh, v kaki smeri naj delamo za narodni napredek na vseh poljih. Zato je na teh zborovanjih padla odločitev, kako si zamišlja mladina narodno bodočnost in svoje delo v prihodnosti.

Mladina slovenska je stala tukaj pred prastarim vprašanjem, kaj je cilj človeštva? Ali čista človečnost, naturalizem, klasicizem ali po Bogu odrešena človečnost, katoličanstvo, romantika? Ali je cilj človekov tostranska, samo z naravnimi sredstvi se izpopolnjujoča človeška osebnost, ali neskončnost?

Naše dijaštvo se je odločilo za katoliški romantični ideal. Noče delati samo z naravnimi sredstvi, temveč z Bogom, z milostjo. Od Boga pričakuje preroditve v nov stan prerrojene človečnosti.

Med človečnostjo, kakor jo išče naše katoliško dijaštvo, in človečnostjo modernega človeka, je velik razloček. Prvo hoče po Kristusovi milosti samega sebe preroditi, drugi pa stopnjevati svojo človečnost do Boga. Naša mladina se hoče po Bogu preroditi, moderni človek 20. stoletja pa hoče biti sam kakor Bog.

Velika tragika modernega človeštva je, da narave ne more obvladati samo s stališča narave; le tisti, ki stoji na stališču nadnaravnega, bo kos naravnemu. Narava sama na sebi je nekaj fragmentaričnega. Ako je sama na sebe navezana, pade takoj pod svojo naravno sfero, šele od milosti podkrepjena more doseči svoje naravne možnosti.

Narava ima samo dvojno pot: biti nadnaravna ali podnaravna. To je tista antinomija, ki tiči v osrčju vsake prave kulturne

filozofije. Zato je vsa narava v bolečinah in vzdihuje po odrešenju otrok božjih.

Človečnost modernega človeštva smatra mladina, ki uvideva, da spada k bistvu človeške narave usmerjenost k Bogu, kot protinarravno, protibistveno, protičloveško, ker skruni bitne temelje človeštva.

Če se danes po širnem svetu obnavlja v mladinskem gibanju smisel za poglobljeno duševno življenje, petje, ritmiko, telesno kulturo, je vse to gibanje namenjeno počlovečenju človeka. Vprašanje pa nastane tu za mladino, v kakí službi se naj to vrši! V službi Boga, da se nove organske moči izobrazijo v človeku za katoliško kulturo in katoliški življenski slog, ali se pa naj to gibanje vrši v smeri, da se človek popolnoma spoji in zraste s kosmosom, da postane zgolj pobožni pogan? Naše dijaštvo se je odločilo proti taki poganski svetni in telesni kulturi za katoliški romantični ideal.

Ker je mladina priznala odločno Boga, je dosledno temu svojemu prepričanju pripravljena tudi Bogu služiti. Nad seboj vidi mladina Boga in čuti odvisnost od njega, pod seboj pa spoznava stvari, ki se ji objektivno predstavljajo v prostoru in času v nespremenljivih zakonih; dá, spoznava odvisnost tudi od lastne narave, vesti, iz duševno-telesnih zakonov, ki v njej vladajo.

Iz te svoje odvisnosti hoče služiti Bogu, razodetju, naravi in njenim zakonom, služiti hoče lastnemu bistvu: spozna, da živi po danih, od drugega postavljenih zakonih, ki jih ne sme posiliti.

Tako bo njeno življenje subjektivno ustvarjajoče samorazodetje, objektivno pa disciplina in služba, pokorščina in ustvarjanje zaeno, tok in red. Iz tega bo nastala tista enota ustvarjanja in uboganja, vladanja in službovanja, ki jo imenuje sv. Benedikt opus Dei, božje delo, ustvarjeno od Boga za Boga. Človek je suženj vse narave, ker ne dela samooblastno, temveč pokoren vsem zakonom, ki jih je Bog položil vanjo, je pa obenem tudi Gospod vse narave, ker vse stvari služijo njemu in v vseh izraža svoje bistvo.

To razmerje Boga do človeka, ki si ga je osvojila naša mladina, se je posebno lepo izražalo v srednjem veku. Z bolešno sramežljivostjo moramo priznati premoč srednjeveške kulture nad našo moderno, ako opazujemo srednjeveške katedrale, mesta, hiše, umetnost, ki izražajo božjo misel in božjo službo, a obenem tudi gospostvo nad vsemi stvarmi. Vsaka stvarca je v tem veku izražala globoko simbolično človeške duše, vse je bilo v službujočem razmerju do človeške duše. Človek je služil Bogu in s tem si je podvrgel vso naravo; mesta, ulice, hiše, oprava, obleka, telesno kretanje, vse je izražalo objektivno duhovne ideje, službo Božjo.

Nihče ne čuti tako razlike, ako vse to primerjamo z današnjim časom, kakor naša mladina. Moderni človek nima kljub vsej svoji ošabnosti moči nad naravo, nasprotno, narava je dobila nad njim vso moč. Telo je postalo živalsko in ne izraz duše; živ-

ljenje, delo, stanovanje, obnašanje, obleka brez sloga; vsi organi, s katerimi je bil združen z naravo, so degenerirali. Vse je umetno, človek ne doživlja več naravnega ritma dneva in noči, prostora, ne zna ga več poduhoviti in ga ne pojmuje. Človek je zgubil smisel izražati glas stvari in njih bistvo.

Stvari so dobile tako človeka v oblast, ker jih ne zna poduhoviti. Ima jih samo kot stvarino, predmet lastnine, preiskavanja, trgovanja; tehnična obvlada sveta je postala za človeka sužnost, ker nima pravega duševnega odnosa do Boga in stvari.

Proti temu razkroju moderne kulture je mladina na mladinskih dnevih postavila kot protiutež, službovanje Bogu in njegovim zakonom v naravi. V le-tej službi bo dobila tiste duševne energije, ki jih rabi za poduhovljenje sedanje moderne civilizacije. Ko bo vera prešinila zopet vse naše javno in zasebno življenje, bo človek zopet dobil v oblast prostor in čas, postal udeleženec na božji vladi v stvareh, ker bo Bogu služil.

Svojo moč poduhoviti naravo je posebno pokazal srednji vek v liturgiji. Srednjeveški človek se ni zadovoljil samo s kakim samo notranjim verskim čustvom, svojo vero je izrazil v globokoumni simboliki. To je tudi čisto v zmislu duševno-telesne človeške narave. Samo duševno se kot tako nikdar ne pokaže, izrazi pa se vedno v poduhovljeni telesnosti.

Moderni človek je popolnoma izgubil zmisel za liturgično poveličanje naravnega življenja. Simbolike moderni človek ne pozna, celo v verskih stvareh ne; tudi v veri prevladuje samo čustveno, samotranje, pietistično versko čustvovanje, prezira pa se zunanja, predmetna vera. To je čisto v skladu z abstraktnim razvojem modernega človeka. Vse tiste verske moči, ki morejo le v izrazu živeti, so morale v tej abstraktnosti propasti. Vera potrebuje stvarnih predmetov, da se more razviti.

Nastajajo sicer tudi dandanes nove oblike božjega češčenja, a so brez prave vsebine, brez krvi, samo pojmovne, shematične, umetne.

Celo služba božja, ki bi imela biti čisto češčenje in brez vseh postranskih namenov, je postala namen, sredstvo. Vera dobiva vedno bolj zgolj etičen značaj, vedno bolj se smatra za sredstvo, ki navaja človeka k disciplini, praktični sposobnosti. Dokaz tega je prevladovanje povdarjanja praktičnega pomena katoličanstva, takozvano samoetično in samo-socialno katoličanstvo.

Proti tej degeneraciji vere hoče nastopiti slovenska mladina. Vse svoje udejstvovanje bo naslonila na liturgično življenje cerkve, službo božjo, cerkveno leto, evharistijo in tako gladila pot novi liturgični izobrazbi in kulturi, ki jo naj ustvari človek 20. stoletja v novih, izpremenjenih razmerah moderne civilizacije. Naslonila bo svoje delovanje na tisto celico, odkoder prihaja največ liturgičnega zmisla v človeka, na župnijsko občestvo. V soudeležitvi na liturgičnem življenju domače župnije bo v sebi izobraževala tisti notranji čut za poduhovljenje

vsega telesnega, ki se instinktivno v človeku poraja, ako se uda organičnemu verskemu občestvu.

Kakor svojo liturgično izobrazbo na domačo župnijo, hoče naša mladina tudi svojo kulturno udejstvovanje nasloniti na domačo grudo. Naša mladina hoče ljubiti svoj narod, svojo domovino, domače šege in navade, ker v tem ljubi svojo lastno bistvo. Ta velika ljubezen do lastnega naroda pa ni ovira, da ne bi spoštovala tudi drugih narodov in živela z njimi v bratski vzajemnosti.

Veličastna je bila nekdanj edinost srednjega veka. Francoski, nemški, italijanski, španski vitezi se borijo skupno ramo ob rami v križarski vojski. Ravno tako veličastna je kulturna in verska enotnost srednjega veka, ki je ustvarilo kulturno in duševno edinost, ki je bila veliko večja kakor dandanes kljub vsem bogatim modernim prometnim sredstvom in kljub vsemu podvojenemu študiju lingvistike. Srednjeveški človek je bil povsod domač, kamorkoli je prišel, ker je povsod našel ljudi, ki so enako mislili, čutili, ker je vsepovsod vladal enoten katoliški svetovni nazor.

Navzlic tej enotnosti je vladala v srednjeveški kulturi velika pestrost. Ostajale so napetosti v verski, politični, narodni, socialni kulturi, a vse te napetosti so se izravnale in izživljale v okvirju enotne katoliške cerkve.

Danes ni več prave ljubezni do domovine, svojega lastnega naroda, ni tudi več prave edinosti med narodi. Na eni strani imamo brezdomovince, neposedujoče sloje, »proletarce«, ki jih ne vežejo ne duševne ne materialne vezi na rodno zemljo, narod. Na drugi strani pa imamo individualistično-nacionalistično oboževanje lastnega naroda, ki prezira druge narode. Stara edinstvena krščanska kultura je razbita, vsak narod stremi brez ozira na drugega in preko drugega kvišku.

Zoper ta pretirani nacionalizem na eni strani in zoper brezdomovinstvo na drugi strani povdarja mladina pravo ljubezen do domovine in naroda.

Jasno je, da človek ne more prav izpolnjevati svoje naloge v človeštvu, ako je ne izpolnjuje v tistih zajednicah, ki tvorijo človeštvo, t. j. v družini, narodu, državi. Današnje mehanično naziranje socializma, ki hoče preko družine in narodnosti delati naposredno za človeštvo, je za mladino ravnotako zmotna, kakor je zmotno naziranje, da se vse naloge za človeštvo absorbirajo v delu za lastni narod. Internacionalizem je ravnotako zmotno naziranje kakor je zmotna misel, da je lastni narod vse, drugi narodi pa samo sredstvo za izrabljanje.

Čisto pravilno pojmuje naša slovenska mladina srednjeveško romantično idejo, da more vse človeštvo le takrat napredovati, ako napreduje vsak narod, da ni napredka človeštva brez napredka posameznih narodnosti. Mladina se zaveda, da, ko dela za napredek lastnega naroda, dela obenem za napredek celotnega človeštva.

Naša mladina je prepričana, da je obnovitev zapadne kulture mogoča le na podlagi solidarnosti vseh narodov in vere v skupni duševni izvor od enega nadsvetnega, osebnega Boga. Odtod tudi njena udeležitev na skupnih mednarodnih prireditvah, ki so katoliškega značaja, ker le na duševnih temeljih katoličanstva je mogoča obnovev zapadne kulture.

Samoposebi je zato umevno, da se bori naša mladina zoper tiste, ki hočejo prodati slovenstvo kakemu brezbarvnemu jugoslovanstvu, kakor se tudi bori za katoliško vero, ki je bitni del slovenstva.

Gibanje za obnovo slovenstva je zato posebno pri mladini našlo globok odmev. Mladina hoče zbirati narodno blago, držati se narodnih šeg, običajev in navad. Mladina je postala tako nositelj katoliške narodne misli. Obuja slovansko narodno pesem, pravljico, umetnost, bori se zoper poprečnost, tako izvršuje na celi črti romantično idejo srednjeveškega katoličanstva.

To so bistvene ideje mladinskih dnevov v Mariboru. Če smo tu večkrat povdarjali srednji vek v nasprotju z novim vekom, ni to nobena vrtoglava romantika. Mladina dobro vé, da naš novi čas ni slab, da ima mnogo lastnih samoniklih vrednot, zato tudi ne zahteva, da bi morali slepo posnemati srednji vek. Tudi ne misli, da je bil srednjeveški čas najboljši, kateksohen »katoliški« čas. To bi bilo celo napačno. Vsak čas ima svoje poslanstvo, svojo veljavo in vrednote, ki jih mora odkupiti vedno s kakim pomanjkanjem na drugi strani.

Vsak čas pa mora in more biti katoliški, t. j. pri vsej zvestobi do samega sebe in svojega namena mora ostati v stiku s celoto. Vsak kdor se svoje odgovornosti zaveda, ima dolžnost v svojem času stati, se ne nazaj ozirati v kako idealizirano preteklost ali naprej v kako sanjavo bodočnost. To pa sta hotela mladinska dneva v Mariboru in to hoče tudi idealna slovenska mladina: na srednjem veku pokazati, kaj nam manjka. Pokazati, kaj je izobrazba, kaj občestvo, kaj narodnost, kaj človeštvo. To pa ne zato, da bi vse slepo posnemali, temveč da bi zopet dobili čut za pristno in nepristno, malo in veliko, da bi se sredi moderne besedičenja in konfuzne kritike pojmi zopet zjasnili. Da pridemo na podlagi srednjega veka¹ do spoznanja svojega lastnega bistva. »Po zgodovini ne smemo bolj pametni postati samo za drugokrat, temveč modri za vedno,« tako je rekel Ranke. Zato ni naš cilj posnemanje, temveč samosveščenje, odkritje svojega lastnega, človeškega in skupnega narodnega bistva.

¹ O tem predmetu proučuj krasni knjigi Romano Guardini, Liturgische Bildung in Paul Landsberg, Die Welt des Mittelalters und Wir.

P. Angelik Tominec O. F. M.:

Nauk sv. Tomaža Akvinskega o bogastvu

»Močno zanimiva pa je metoda, kako uporablja »S. M.« Tomaža.« Tako piše »Vzajemnost«. »Ako argumentira proti »konservativni« struji, tedaj je Akvinec nesporna avtoriteta«; v istem članku pa pravi, »da katoličanom ni treba v praktičnih gospodarskih vprašanjih niti Tomaža Akvinskega niti Leona XIII. smatrati za nezmotljive peremptorične avtoritete, kajti gospodarski sistemi in njih presoja so nekaj relativnega, kar se v raznih dobah menja. Po tej metodi bi slednjič lahko kdo presojal bogastvo takole: če ga imam **jaz**, je dobro; če ga imaš **ti**, je greh.« Tako »Vzajemnost« XII (1924) p. 3.

Tu gre za vprašanje, ali je nauk Tomaža Akvinskega o bogastvu in drugih problemih socialne znanosti za nas absolutnega ali le relativnega pomena, z drugimi besedami, smo-li dolžni nauku tega priznanega učnjaka povsem slediti ali pa je bil tudi on otrok svojega časa, katerega tozadevna načela moramo presojati v luči razmer, v katerih je živel.

Za pravilno razumevanje nauka sv. Tomaža Akvinskega o bogastvu je nujno potrebno, da poznamo vire, iz katerih je črpal in od katerih je odvisen, potrebno pa je tudi, da spoznamo časovne razmere, v katerih je živel. Te zadnje namreč na vsakega pisatelja več ali manj vplivajo ter ravno vsled njih vsakemu ostane pečat njegove dobe.

Jasno je, da sv. Tomaž s svojimi nazori o bogastvu in drugih vprašanjih, ki so s tem problemom v zvezi, ni podal nekaj čisto novega, ampak je le obče priznani nauk dalje razvijal. Kot temelj so mu služili v prvi vrsti nauki sv. očetov, v katere je pa skušal vcepiti novo mladiko Aristotela.

Glede nauka sv. očetov o tem vprašanju je samo po sebi razumljivo, da se je razvijal in moral razvijati čim bolj se je širilo krščanstvo, čim bolj je objemalo razne stanove in čim bolj so načela evangelija začela vplivati tudi na gospodarske razmere. Marsikatero vprašanje je bilo treba čisto na novo rešiti, ker so je šele razmere časa spravile na dnevni red. Zato vidimo n. pr. pri Laktanciju, da so krščanski pisatelji prav dobro opazali socialno zlo svojega časa, a vedeli so tudi, da ne morejo razmer kar čez noč spremeniti; zato so skušali rešiti to vprašanje na ta način, da so poudarjali duhovno bratstvo med bogatini in siromaki, kakor uči to krščanstvo.¹ Čim večjo moč pa je pridobivalo krščanstvo, tem bolj na globoko so šli tudi sv. očetje in tem bolj so skušali z evangeljskimi načeli preobraziti tudi gospodarsko plat človeške družbe. Tako n. pr. sv. Ambrož vidi rak-rano tedanje družbe posebno v treh rečeh: v krivični razdelitvi posesti, v oderuštvi in razkošju. Proti prvemu zlu poudarja, da je prvotno obstojala skupna posest ljudi, zasebna lastnina pa je nastala le vsled prilastitve. Iz tega izvaja nujnost delitve miloščine. Proti oderuštvi

¹ Prim. Dr. Ignaz Seipel, Die wirtschaftsethischen Lehren der Kirchenväter. Wien 1907. p. 286.

poudarja krivičnost obresti, katere odločno obsoja, deloma z besedami sv. pisma, deloma pa tudi, ker nasprotujejo usmiljenju, ki je moramo imeti do ubogih. Razkošje pa pobija s poudarjanjem, da je to, kar služi mehkužnosti bogatinov, odtegnjeno revežem, ki so potrebni pomoči.²

Podobno se izraža tudi sv. Avguštin. Ž njim je pojmovanje cerkvenih očetov o bogastvu in zemeljskih dobrinah sploh doseglo višek. Naslednja stoletja ne nudijo nič novega, ampak le ponavljajo njegove misli. Če hočemo pojmiti tozadevno naziranje sv. očetov, zadostuje, da se na kratko ozremo na nauk Avgušтина. Njegovo vodivno načelo je bilo načelo pravičnosti, ki mora vladati vsepovsod. Noben razred človeške družbe naj bi ne bil privilegirán, noben tudi čezmerno obremenjen. Ljudje tvorijo družbo in so po naravi eden na drugega navezani. V tem smislu je enakost med vsemi ljudmi, ne morda tako, da bi s tem prenehali razločki med stanovi, ali med bogatejšimi in revnejšimi, ampak tako, da ima vsakdo pravico, da se ž njim ravna kot s človekom. S tem je odstranjena nevarnost, ki prihaja iz zlorabe moči zasebne lastnine. Izpopolnjenje tega načela je v ljubezni do bližnjega, ki je prosta in ni vezana na posebne oblike. Posameznik nikakor ne sme poljubno ravnati s svojo lastnino, on je upravnik zaupanega mu premoženja in odgovoren zato, kako je porabi. Obsodbe vredno je vsako pretirano razkošje, ne samo, ker naravno zbuja nevoljo in nezadovoljnost revnejših, ampak tudi zato, ker je krivica nasproti ubogim. Zemeljske dobrine so za vse ljudi, zato bogatin nima pravice uboge izključiti od njihovega uživanja.³

To bi bilo na kratko očrtano naziranje sv. očetov in Avgušтина, ki je bil pglavitni učenik Tomaža Akvinskega. Na avgušтинsko deblo je vcepil Tomaž mladiko Aristotela. Vodivna misel tega velikega filozofa v njegovi etiki in politiki je problem, kako najti najboljše vodstvo in dobre razmere. Medtem ko vidimo pri sv. očetih vedno in vedno odsev nadnaravne ideje, da namreč presoajo vse zemeljske dobrine z vidika večnosti, obravnava Aristotel tozadevno socialno vprašanje s stališča razuma in človeške narave. Zasebna last zemeljskih dobrin mu je nekaj naravnega. Vsakdo namreč bolj skrbi za to, kar je njegova zasebna last, kakor za to, kar je skupno, in prepri se na tak način omeji. Končno je tudi darežljivost možna edino na tak način, ako ima vsakdo nekaj zasebne lasti. Bogastvo in zemeljske dobrine so nekaj dobrega in koristnega, ker omogočujejo čednostno življenje, so celo nekaj božanstvenega, ker dajejo priliko, da lastnik ž njimi lahko mnogo dobrega stori.

Zelo važen del posesti in bogastva so tvorili v času Aristotela (in enako tudi še dolgo dobo pozneje) takozvani sužnji. Enako kakor zasebno last opravičuje Aristotel tudi suženstvo. Svoboden v pravem pomenu besede je le, kdor ni tu zaradi drugih, ampak zaradi samega sebe. Sužnji so last gospodarja in delajo in pridobivajo zanj, karkoli pridobivajo, medtem ko je svobodni sam svoj in dela ter pridobiva zase. Vsi, katerih na-

² Prim. Seipel, l. c. p. 287—289; Otto Schilling, Reichtum und Eigentum in der altkirchlichen Literatur, Freiburg i. Breisgau 1908, p. 133—147.

³ Prim. Schilling, l. c. p. 206—208.

loga je raba telesnih moči, ki so dovolj krepki za izvršitev telesnih del, ter so nesposobni za dela duha, so po naravi sužnji. Za sužnje same je torej bolje, da služijo, tako so namreč deležni vodstva pameti (gospodarjeve). Četudi suženj s svojim svetom ne more gospodarja podpirati, vendar pa lahko s pametjo uboga in služi, česar žival ne more. Temu pojmovanju Aristotela se ne smemo čuditi, saj je tu razlagal ustanovo, ki je bila od pamtiveka pri Grkih udomačena. Pokazal se je pač tudi on kot otrok svojega časa.⁴

To je bilo v glavnem idejno bogastvo, iz katerega je črpal Tomaž Akvinski svoje socialno naziranje. Za boljše umevanje njegove dobe naj dodam tu še kratek obris socialnih razmer, ki so vladale za časa Akvinčana. Premoženje in bogastvo je takrat bilo po večini v rokah maloštevilnih plemičev. Trgovino je izvrševalo meščanstvo, ki je prav tedaj vedno bolj naraščalo. Saj je znano, da so nastala največja mesta v dobi od 9.—13. stoletja. Poljedelstvo in obrtništvo je izvrševalo nižje ljudstvo, takozvano »minores«. Delavci so bili svobodni meščani ali pa sužnji. Večina je spadala k slednjim. Sužnji niso imeli prava do lastnine, niso smeli delati za svoj lastni dobiček, ampak le za svojega gospodarja in tudi niso smeli zapuščati kraja, kjer so delali. Mestni sužnji, ki so bili navadno zaposleni v industriji, so bili navezani na delavnice, enako kakor podeželski na svoje polje. Otroci so delili usodo staršev in če je gospodar prodal delavnico ali posestvo, je obenem prodal tudi nanje navezane sužnje.

Meščani so bili svobodni rokodelci, ki so smeli imeti lastnino in menjati kraj dela po svoji volji. Toda kljub tem privilegijem niso bili dosti na boljšem kot sužnji, ker ni bilo nikogar, ki bi ščitil njihovo osebo in premoženje. Nesigurnost, ki je vladala tiste čase, ko ni bilo vlade, da bi branila rokodelce in ko država ni bila dovolj močna, da izvršuje svoja prava, je marsikaterega svobodnjaka prisilila, da se je prostovoljno podal pod varstvo gospodarja fevdalca, da ga je branil pred nasilji in izvrševal sodno pravo, ki si pa je obratno lastil tudi vse pravice suverena nad njim. Vsa uprava in sodstvo je bila v rokah fevdalcev in pozneje tudi mest, ki so se osamosvojila. Medtem ko je po deželi še vedno vladala sila močnejšega, se je v mesta, ki so jih tvorili trgovci in rokodelci ter iz njih pohajajoči cehi, naselil najprej mir in red. Bila so prosta vojaščine z edino izjemo obrambe, in o kapitalizmu v njih še ni bilo govora. Kar so potrebovala, so pridobivala in pridelala sama in izvrstno urejeno cehovstvo je bilo najboljši porok miru in reda.⁵

Ako se uživimo v takratne družabne razmere in si predočimo naziranje o socialnih vprašanjih, kakor je najdemo pri Avguštinu in Aristotelu,

⁴ Prim. Otto Schilling, *Der kirchliche Eigentumsbegriff*, Freiburg i. Br. 1920, p. 47; isti: *Die Staats- und Soziallehre des hl. Thomas v. A.*, Paderborn 1923, p. 228 do 229.

⁵ Prim. Janssen-Pastor, *Geschichte des deutschen Volkes*, I⁸, Freiburg im Breisgau, p. 379—420; Schilling, *Staats- und Soziallehre des hl. Th. v. A.*, p. 244 do 245.

ter je primerjamo z naukom Tomaža Akvinskega, tedaj nam mora biti na prvi pogled jasno, da je bil tudi on otrok svojega časa in da se pač tudi na njem poznajo vplivi sodobnih razmer. Pod vplivom Aristotela dokazuje Tomaž upravičenost zasebne lastnine, vendar pa nedvomno vsled vpliva Avgušтина in drugih sv. očetov ne navaja Aristotelovega četrtega razloga za opravičenje zasebne lasti, namreč veselja nad posestjo. Iz istega vzroka polemizira proti Aristotelu, ki prišteva ogorčenje (nemesis) nad tem, če nevrredni pridejo do posesti bogastva in podobnih zemeljskih dobrin, k čednostim. Tomaž pravi, da je to ogorčenje pač umljivo za tistega, ki smatra zemeljske dobrine za nekaj velikega, ker se ne ozira na večnost. Vera pa uči, da prihaja bogastvo, ki ga postanejo deležni tudi nevrredni, tudi od Boga in njegove modrosti, ki ima pri tem svoje posebne namene. V primeri z večnimi, nadzemskimi dobrinami pa zemeljsko bogastvo itak ni nič, zato je taka žalost in ogorčenje prepovedano.⁶ Vplivu sv. očetov moramo pripisovati tudi razložek, ki ga dela Tomaž med lastnino in njeno uporabo. Skrb in uprava lastnine je zasebna, uporaba pa skupna, da lahko lastnik v potrebi svojo last z bližnjim deli.⁷

Če dalje upoštevamo fevdalizem in cehovstvo, tedaj prav lahko razumemo, da se je v dobi sv. Tomaža Akvinskega veliko bogastvo smatralo povsem za dovoljeno, da celo za »božansko«, kakor ga Tomaž imenuje z Aristotelom. In če bi se kje ponovile iste razmere brez sodobnega kapitalističnega gospodarstva (kakor ga kažejo n. pr. 30—50% obresti i. t. d.), bi enako sodbo lahko izrekli še dandanes. Suženjstvo je bilo v dobi sv. Tomaža nekaj povsem vsakdanjega, kar je pač obstojalo od pamtiveka in bilo tudi z ozirom na pravno nesigurnost njegovega časa razumljivo. Povsem umljivo je zato, če sv. Tomaž skuša pod vplivom Aristotela razložiti suženjstvo kot ustanovo, ki je utemeljena v občem pravu⁸, kar se nam danes po pravici zdi nevzdržljivo. Tudi Tomaž Akvinski je torej otrok svojega časa.

Kar se pa tiče naziranja sv. Tomaža Akvinskega o bogastvu in zlasti o njegovih mejah, v čemer tiči glavni problem, se hočem držati Schillinga, ki ga pisec Vzajemnosti (p. 1, 2) priznava kot avtorja, ki pravilno podaja nauk sv. Tomaža. Navajam ta nauk, kakor ga podaja Schilling v svojem tri leta poznejšem spisu od onega, ki ga citira pisec »Vzajemnosti«.

»Zemeljske dobrine«, tako pravi Schilling, »po nauku Tomaževem niso same sebi namen, ampak imajo svoj namen v človeku. Kar je teh dobrin v naravi, stojé pod človekom in so zanj ustvarjene. Gotovo je, da so te zemeljske dobrine potrebne k nepopolni sreči, v kolikor jo človek more doseči s pomočjo svojih naravnih moči in zmožnosti, pa le v kolikor so sredstva in orodje k sreči, ki obstoji v vaji čednosti. Bo-

⁶ Schilling, Die Staats- und Soziallehre des hl. Th. v. A., p. 212.

⁷ S. th. 2, 2 q. 66 a. 2. »Quantum ad hoc (sc. usum) non debet homo habere res exteriores ut proprias sed ut communes, ut scilicet de facili aliquis eas communicet in necessitate aliorum.«

⁸ ius gentium. Prim.: Schilling, Die Staats- und Soziallehre des hl. Th. v. A., p. 228 nsl.

gastvo stoji v razmerju z ekonomsko umnostjo, ki ima voditi hišo ali družino, ne kot zadnji cilj, ampak le kot sredstvo; zadnji cilj ekonomske umnosti pa je prav zapopadeno resnično splošno blagostanje družine.«

Ker imajo torej zemeljske dobrine svoj bližnji in zadnji namen, zato morajo stati tudi v gotovem razmerju do njega. Kar se tiče posebej določitve bližnjega namena (C. gent. 3, 134, secundum quod ordinatur ad bonum rationis), obstoji dobro vedno v pravi meri; če je zemeljskih dobrin preveč ali premalo, mora iz njih nastati zlo. Človek mora tedaj hrepeneti po zunanjih zemeljskih dobrinah v pametni, ali namenu odgovarjajoči meri, ker imajo na sebi ta značaj, da služijo v dosego namena. To se pa zgodi le, če hrepeni po njih v toliko, v kolikor so potrebne za stanu primerno življenje. Če kdo prekorači to mero, greši, ker namreč na neprimeren način skuša pridobiti ali obdržati zemeljske dobrine; v tem namreč поближе povedano obstoji bistvo skoposti. »Skopost more zaznamovati nezmernost glede zunanjih reči, in sicer na dva načina: Prvič neposredno, kar se tiče njihovega sprejema (pridobitve) in posesti, da namreč človek več pridobi ali obdrži, kakor gre, in v tem smislu je to naravnost greh zoper bližnjega, kajti v zunanjem bogastvu ne more imeti en človek preveč, ne da bi imel drugi premalo, ker časne dobrine ne morejo biti istočasno v posesti mnogih. (S. th. 2, 2 q. 118 a. 1 ad 2.)⁹ Tako vidimo, da umeva sv. Tomaža Schilling enako kakor »Soc. Misel«, akoravno me je nanj opozorila šele »Vzajemnost«.

Iz vsega tega je razvidno, kako je umeti mojo metodo citiranja sv. Tomaža, ki ni všeč piscu »Vzajemnosti«. Ako navajam njegova načela, ki imajo še dandanes veljavo, lahko govorim o njem kot nesporni avtoriteti; ako pa se oziram na njegovo socialno teorijo, v kolikor je plod njegove dobe in vpliva virov, ki jih je rabil, pa ravno tako lahko priznavam, da je v tem oziru le relativnega ali akcidentalnega pomena. O nadaljnih problemih miloščine in neomejenosti produkcijskih sredstev nameravam razpravljati prihodnjč.

⁹ Schilling, l. c. p. 210—212. — Iz tega je razvidno, da ni upravičena domneva, da se ravnokar citirani stavek ne ujema s teorijo sv. Tomaža o lastninski pravici. Schilling sam poudarja (l. c. p. 268), da ima po nauku sv. Tomaža vladar (kar velja za vsako vlado) dolžnost, poseči vmes pri vseh zlih, najsi bodo že materialne, socialne ali npravne vrste, kadarkoli nasprotujejo skupnemu blagru (ratione boni communis). In da kapitalizem dandanes nasprotuje skupnemu blagru, je jasno. — Zdi se mi tudi, da moja prestava Tomaževih besedi »acquirat vel conservet« ne samo smiselno citata nič ne spreminja, ampak da se celo bolj vjema z izvirnikom. »Acquirere« pomeni »pridobiti«, »grabiti« pa je »arripere«. Tako prevaja tudi Schilling »erwerben oder behalten« (l. c. p. 212). Conservare pomeni obdržati, sigurno z namenom posedovanja; če torej rabim besedo posedovati, se smisel ne spremeni.

Fran Erjavec:

Paberki iz občinske socialne politike.

III.

Mladinsko skrbstvo.

Morda ni nobena panoga komunalne socialne politike pri nas že od nekdaj tako zanemarjena, kot ravno mladinsko skrbstvo. Otroci niso ne volivci in ne kaka organizirana korporacija, zato se navadno ne briga zanje živ krst, razen kakih redko posejanih nabožnih ali karitativnih zasebnih organizacij, ki pa spričo naših razmer ne morejo razviti bogve kako široke in smotrene delavnosti. Ljubljanska mestna občina n. pr. tekom vsega svojega delovanja ni ganila v tem oziru niti z mezincem in ni ustvarila tudi zadnja leta ničesar pozitivnega v tem oziru. Isto je z drugimi našimi občinami. Z 2 do 6 K mesečno so odpravljali do prevrata popolne sirote, danes dobivajo relativno še izdatno manj, in s tem je »rešen« prevažni problem mladinskega skrbstva za naše občine. Da, človek opazuje v tem pogledu neredko pravo neusmiljenje, v vsakem slučaju pa brezbržnost za ta problem.

In vendar tvori mladinsko skrbstvo prevažni, poleg skrbstva za onemogle najvažnejši del komunalne socialne politike, kajti otroška leta, so za vsakega človeka, zlasti pa še za neimovitega, odločilna za vse življenje kakor v zdravstvenem, tako tudi v moralnem in materialnem pogledu. Že v normalnih razmerah bo našlo organizirano mladinsko skrbstvo širok, hvaležen in velevažen delokrog v najrazličnejših pogledih, po petletnem vsesplošnem uničevanju vseh moralnih in materialnih dobrin, ki nam je zapustilo legije sirot in nezakonskih otrok, ki so po veliki večini prepuščeni nezadostnemu, pogosto celo nobenemu skrbstvu, pa tvori javno in organizirano mladinsko skrbstvo nedvomno važen družabni problem, ki bi mu morali posvečati tako iz humanitarnih, kakor iz preventivnih razlogov vse drugačno pozornost, nego mu jo dejansko posvečamo. Po naših mestih, mestecih in industrijskih krajih poginjajo danes otroci od lakote in propadajo moralno. Zlasti obupne so razmere med sirotami, nezakonskimi otroci in deco pijancev, brezposelnih itd. Kandidati bodočih kaznilnic, prisilnih delavnic, bolnišnic, hiralnic, umobolnic itd. vzraščajo danes v doslej še nepoznani množini. To mi bo pritrtil vsak, kdor pozna te razmere vsaj malo поближе.

Glede na te nujne posledice današnjega socialnega reda, potencirane še s posledicami petletne vojne, obračajo po vsem kulturnem svetu mladinskemu skrbstvu vedno večjo pažnjo, gradi in organizira se na vseh koncih in krajih, žrtvujejo se milijoni in milijoni. En sam korak v kako povprečno nemško mesto ali en sam pogled v poročilo kakega angleškega kongresa za mladinsko skrb nas pouči, kako na široko in kako na globoko je razvito mladinsko skrbstvo drugod. In pri nas?

Država je prve čase po prevratu energično in velikopotezno posegla v to panogo socialnega skrbstva, ustvarila v razmeroma kratkem času marsikaj, zato pa v zadnjih letih tem bolj hiti s sistematičnim demontiranjem, občine pa, kakor omenjeno, se z mladinskim skrbstvom pri nas doslej sploh še nikdar niso v nobeni obliki niti najmanj pečale in vse kaže, da se v bližnji bodočnosti tudi ne mislijo, kajti nikjer še doslej ni niti najmanjše iniciative ali najmanjšega poskusa. Nerazumevanje in indolenca povsod, največkrat pa še reakcionarno in protisocialno mišljenje različnih lokalnih veličin, ki ne čutijo in ne vidijo materialne bede in moralne razrvanosti današnjih dni.

Praktično delo na polju mladinskega skrbstva bi za naše razmere sestojalo danes v glavnem nekako iz naslednjih institucij:

1. Domov za matere in dojenčke, združene s posvetovalnicami za matere;
2. otroških okrevališč in organizirane otroške higijenske zaščite;*

* Sem bi sadalo že otroške kolonije, ki pa upravnico propadajo v ministrstvo zdravstva

3. otroških domov različnih tipov (za zdrave, slaboumne, pohabljene, moralno pokvarjene otroke itd.);
4. dnevnih zavetišč;
5. organiziranega poklicnega varuštva;
6. organiziranega in zakonito urejenega poklicnega rejništva;
7. otroških delavnic, igrališč, zabavišč, čitalnic itd.;
8. gmotnega podpiranja siromašnih otrok; ter
9. mladinskih poboljševalnic in organizirane otroške moralne zaščite.*

Samo po sebi je umevno, da ni pri nas nobena občina tako velika in finančno toliko močna, da bi mogla v lastnem delokrogu razviti ves začrtani okvir mladinskega skrbstva. To končno tudi ni naloga občine, kajti kakor večina ostalih socialnopolitičnih panog spada tudi mladinsko skrbstvo istočasno v okvir občinskega, pokrajinskega in državnega socialnega skrbstva in gre pri reševanju vsakega socialnopolitičnega problema za to, da se delo smotreno porazdeli med vse tri poklicane faktorje tako, da se harmonično dopolnjuje in izpopolnjuje.

Docela v delokrog občin bi spadala že danes¹ organizacija poklicnega varuštva in rejništva, gmotno podpiranje siromašnih otrok ter vzdrževanje dnevnih zavetišč, zabavišč in igrališč. Od teh nalog izvršujejo občine danes z največjo nejevoljo le gmotno podpiranje, ker so še po starem avstrijskem domovinskem zakonu k temu prisiljene, a še to radi pomanjkljivih določb zakona tako nezadostno in časih tako brezsrčno, da se Bog usmili. Dalje, žalostno životari, in še to le po malenkostni zaslugi občin, v vsej Sloveniji kake pol tucata dnevnih zavetišč, ki visijo med nebom in zemljo in za katere danes nihče ne ve, kaj bo z njimi jutri, za vse ostalo se pa ne zmeni nobena občina. Edino ljubljanska mestna občina ima v svojem pravilniku za socialnopolitični urad določeno tudi poklicno varuštvo in rejništvo, nekaj v to svrhu celo v proračunu, toda oboje je ostalo do danes žal še docela neorganizirano. Med vsemi temi institucijami so morda najzažnejša dnevna zavetišča, ki nudijo hrano in celodnevno nadzorstvo onim otrokom, katerih starši so ves dan z doma in ki bi sicer brez nadzorstva po cestah bolj ali manj propadli. Delokrog teh zavetišč je morda izmed vseh institucij mladinskega skrbstva najširši in najhvaležnejši, a kljub temu so danes v štadiju precej rapidnega propadanja in nobene občine ni, ki bi izkušala urediti in s tem rešiti njihovo eksistenco. Poklicno varuštvo in rejništvo imajo po vseh kulturnih državah uvedeno že leta in leta, le pri nas ne čuti nihče potrebe po organizaciji teh dveh panog, čeprav pogosto vnebovpijoče razmere med nezakonskimi otroki in sirotami naravnost kriče po tem.

Zainteresirane so pa neposredno seveda občine bolj ali manj tudi v vseh drugih panogah mladinskega skrbstva, ki bi pa po svojem značaju spadale v delokrog pokrajinskega ali državnega mladinskega skrbstva, zato bi bila tudi dolžnost vsaj večjih občin, da se za stanje tega mladinskega skrbstva zanimajo ter ga gmotno in moralno podpirajo, ker imajo same od njega neposredne koristi, toda niti za eno slovensko občino ne vem, da bi nastopila kdaj v tem pogledu z javno iniciativo.

Pri nas se o socializmu in socialni politiki sicer mnogo govori, še več besediči, naredi pa tako bore, bore malo — — —

¹ Tu se oziram v prvi vrsti na naše mestne in večje industrijske občine, dočim bi po kmečkih krajih prevzele in vodile za enkrat dotične posle morda še državne krajevne zaščite dece, ki bi se morale pomnožiti, občine jih pa subvencionirati.

* Mladinska zaščita, ki pa upravno spada v pravosodje

Dr. Ljudevit Prohaska (sekretar Glavnog Zadrugnog Saveza SHS, Beograd):

Osnutak socijološkog društva u Beogradu

22. juna 1924.

Osnivači ovoga društva nameravali su odmah posle uredjenja Ministarstva za Socijalnu Politiku pristupiti i osnutku socijološkog društva. Valjda su osećali potrebu, da ovo Ministarstvo nadje takodjer neku potporu u privatnoj inicijativi, kao što i druga Ministarstva nalaze intelektualnu saradnju u zadrugnim savezima, komorama, strukovnim društvima i t. d.

Mnogi misle, da bi Ministarstvo za Socijalnu Politiku zadržalo mnogo opsežniji socijalni program, zahvatajući sve aktuelne socijalne probleme onom uvećanom reformatorskom snagom, koja je posle rata prouzrokovala osnutak Ministarstva za Socijalnu Politiku. Socijološko bi društvo čuvalo svetu vatru oduševljenja za socijalne reforme, koja je uzbuktala u ratnim patnjama i radi ratnoga propadanja društvenih vrlina.

Drugi misle, da je i Ministarstvo za Socijalnu Politiku suviše i da je nastalo pod silu — »quod metus« — usled neke umišljene revolucije posle rata, koja u zbilji nikada nije pretela, i da će usahnuti odmah kada se ratne društvene štete izravnavaju. Ovi kao da imaju pravo, kada se promatra rad Ministarstva za Socijalnu Politiku, koji je gotovo posve reduciran na saniranje ratnih posledica, naročito na invalidsko pitanje, na skrb za ratnu siročad, na ishranu pasivnih krajeva i t. d.

Po mom je mišljenju postanak Ministarstva za Socijalnu Politiku svakako dokaz, da društvene činjenice po svojim kvalitativnim i kvantitativnim sadržajima mogu izazvati aktivnost države onda, kada to socijalna svest građana zahteva. Ratno potenciranje nepravilnih, asocijalnih i antisocijalnih pojava probudilo je tu svest i u onim krugovima, koji inače po svom kulturnom nivou i po svom vaspitanju nebi svračali svoju pažnju problemima, koji prevazilaze primitivnu borbu za opstanak klasa i individua.

Držim da je osnutak socijološkog društva došao u dvanajesti čas, da se više instinktom nego pravim saznanjem probudjena svest o potrebi javnoga rada na društvenom području uzdrži, što više produbi i oplemeni. To će se moći postići samo strogo kritičnim t. j. naučnim istraživanjem naših socijalnih pojava. Naučno i kritično objavljivanje naših socijalnih nedostataka dejstvovaće na javnost jednakom a možda još jačom snagom uverljivosti nego što su dejstvovale posledice rata, čiji su uzroci došli više iz vana nego iz naših nutarnjih društvenih sposobnosti.

Koliku snagu na socijalnu svest ima objektivno ispitivanje društvenih pojava i objavljivanje rezultata najbolje pokazuje rad u zadrugarstvu. Zadrugarstvo je svojim radom i kod nas uticalo na korigiranje pseudoliberalističkih pojmova o privredi naročito pojmova o naplati rada, o bezradnom profitu, o socijalnoj međuovisnosti i pomoći.

Držim, da je baš zadrugarstvo imalo najviše uticaja na državu u tom smislu, da i država u svom radu traži sredstava za eliminiranje društvenog parazitizma i bezradne privrede.

U ovom sam smislu napisao svoju raspravu o našoj poreskoj reformi i tražio, da država još i više nego do sada sredstvom poreza zaštiti rad i ekspropriše bezradni profit.

Država neće možda nikada biti u svim svojim aktivnostima apsorbovana od zadrugnih jedinica — kako to neki misle — ali će država morati u svojim radnim ciljevima prihvatiti zadrugnu ideologiju barem u tolikoj meri, da zadrugno organizovani deo društvenoga rada harmonira sa nezadrugno organizovanim delom.

Kako se je država uticajem pravno društvene kulture razvijala iz osvajačke zajednice u pravno-zaštitnu državu, kako je posle toga razvitkom ekonomije poprimila značaj pravno-ekonomski, tako će uticajem društvenih činjenica svoj značaj dalje razvijati u pravno-ekonomsku-socijalnu državu. Po mom mišljenju će zadrugarstvo uticati na državu i u socijalnom pogledu kao što je uticalo i utiče u ekonomskom.

To je i posve razumljivo, kada se drži na umu, da je zadrugarstvo činjenica i to društvena činjenica »sui generis«. Mislim da je vrlo potrebno, da se svakom prilikom naglasi, da je zadrugarstvo »sui generis« in da se bitno razlikuje od socijalizma isto tako bitno kao i od pseudoliberalizma. Socijalizam nije društvena činjenica nego društvena teorija. I ruska je revolucija to morala uvideti, pa priznati zadrugarstvu pravu materijalnu vrednost društvene činjenice a zadržati socijalizam samo kao revolucionarnu firmu t. j. kao državopravnu formu bez materijalnog sadržaja socijalističkih društvenih činjenica.

Nasuprot socijalizmu je pseudoliberalizam društvena činjenica kao i zadrugarstvo a ne samo teorija. Pseudoliberalizam zove se zato, jer ne zastupa pravu čovječju slobodu u borbi za opstanak nego jednostranu i zato prividnu t. j. onu, koja rezultira isključivo iz individualnih svojstava i usurpiranih, usukapiranih ili nasledjenih privilegija zanemarujući manje ili više socijalna svojstva i smetajući razvoj socijalne međuovisnosti, koja tek stvara zajedno sa individualnom sferom slobode pravu čovječju slobodu.

Kao što država sve više i više usvaja zadržano ideološki princip u državnoj ekonomiji zaštićujući rad i reducirajući bezradni profit, tako će država morati slediti stope zadrugarstva i u svom socijalnom razvoju.

Pre svega će država morati prihvatiti zadržani pojam slobode. Rekli smo u čemu se razlikuje od pseudoliberalističkog pojma slobode. Od socijalističkog se još bitnije razlikuje i to: prvo time, što socijalizam pada u istu jednostranost, kada nasuprot pseudoliberalizmu negira značajnost individualnih svojstava, a drugo time, što veštlački konstruiše socijalnu međuovisnost pa se time savršeno udaljuje od prave socijalne međuovisnosti, koja se osniva na socijalnim činjenicama.

Držim, da je tek zadrugarstvu uspelo ostvariti starorimske ideale: »libertas, civitas et commercium« i starorimski moral: »honeste vivere, suumcuique tribuere, alterum non laedere«, koji su docnije u kršćanstvu našli religioznu posvetu.

Ne marim dati definiciju zadržanog pojma slobode, jer on je jednak činjenicama zadržane slobode, a gole se činjenice ne definišu nego konstatiraju. Konstatirati se može ovo: društvena međuovisnost u zadrugarstvu ne nastaje kao rezultat borbe neprijateljskih stranaka kao u pseudoliberalizmu niti je nametnuta izvana kao u teoriji socijalizma nego nastaje sporazumom. Ovaj sporazum nije samo međusobni dobrovoljni kontrakt nego i međusobna variabilna koncesija, koja neprestano izvire iz socijalnih svojstava čovječje prirode a manifestuje se zbog socijalnih potreba da nejednake socijalne jedinice postignu zajednički potrebni društveni cilj.

Da se u napred ogradi od krivih interpretacija mojih reči, naglasujem posebno, da zadrugarstvo kao socijalna činjenica ne samo daje nego i prima uticaje za svoj razvoj od drugih socijalnih činjenica, tako i od države. Ipak je zadrugarstvo do sada najsavršenije razvilo pravu meru društvene međuovisnosti i na temelju ove činjenice razvilo svoju ideologiju, koja sve više utiče na ekonomski i socijalni rad države.

Mislim da su osnivači novog socijološkog društva shvatili pravu vrednost zadržanog pokreta, kada su odmah kod osnutka tražili što jače veze sa zadrugarstvom. Na vanjski je to način došlo do nekog simboličkog izražaja i u tom, što je osnivačka skupština održana u zadržanom domu u Beogradu.

Ali i radni program ovoga novo osnovanoga društva — u koliko je u prethodnim diskusijama i u konstituciji (pravilima) već došao do izražaja — pokazuje sklonost osnivača da slede zadružne metode, zadružne ciljeve i zadružnu ideologiju.

Pre svega je došlo do izražaja u programu društva želja, da se svim kritičnim sredstvima ispituju socijalne činjenice života našega naroda. Zato su predviđene u konstituciji naročite radne sekcije za: radničko pitanje, socijalne probleme sela, gradova, dječje pitanje, socijalni položaj žene, javnu pomoć i higijenu, socijalno vaspitanje i socijalnu statistiku. Pokraj ovih u pravilima posebno označenih sekcija predviđa se razgranjenje i specialisanje pomenutih sekcija i stvaranja novih potrebnih sekcija kada se nadju socijalni radnici i radna potreba.

Osnivači novog socijološkog društva pokazali su jednodušnost i u tom, da uprava društva mora izrasti iz društvenoga rada, kao što je to i u zadrugarstvu, a ne da je uprava skup ljudi najuglednijeg društvenog položaja, koji više teže za reprezentacijom i častima nego za radom. Radi toga će uprava socijološkog društva sastojati od delegata radnih sekcija, koje delegate može glavna skupština, uloživši veto, samo onda smeniti, ako to traži interes celokupnog društva.

Da se osigura prava radna aktivnost društva namislili su osnivači dve vrsti aktivnih članova: jedni su oni, koji su svojim radom već dokazali interes za socijalna pitanja i koji taj rad nastavljaju, a drugi su oni, koji tek žele da se posvete takovom radu. Uveren sam, da će društvo imati mnogo posla i pažnje za diskriminaciju svojih dvovrstnih članova, pa se za sada može reći samo to, da su osnivači uveli ovu dvovrstnost članova samo zato, da se osigura pravi rad i izbegne uzurpacija društva od parazitizma članova, koji idu samo za bezradnim častima i sticanjem ugleda u svrhu materijalnih koristi.

Konačno je prigodom osnutka u više navrata došla do izražaja misao, da socijološko društvo bude sasvim slobodno i nezavisno u svom radu i u svojoj kritici, jer zavisnost bi značila ograničenje i unapred determinirani relativni nedostatak.

STANJE LJUDSKO-IZOBRAŽEVALNEGA DELA MED SLOVENCİ.

Prof. Karel Capuder:

Prosvetna Zveza (preje Krščansko-socialna Zveza).

Namen, smernice kulturnega dela Prosvetne zveze (PZ). Namen PZ je vsestranska izobrazba in vzgoja slovenskega naroda. Mladinski izobrazbi in vzgoji služi prej PZ podrejena sedaj samostojna mladinska organizacija: Orel in Orlica, pa tudi Mladeniške in deklšike zvezé (na bivšem Štajerskem), Krekova mladina (za delavstvo). Strokovna izobrazba se goji v strokovnih društvih, ki so ponekod obstojala že pred Krščanskosocialno zvezo (tako se je do 1923 imenovala PZ) in so ž njo dobila svojo centralo. Taka društva so Katoliška delavska društva, Katoliška društva rokodelskih pomočnikov in kasneje Strokovne zveze, ki se imenujejo po raznih strokah. Splošni izobrazbi služijo predvsem izobraževalna društva, ki so jedro PZ. Posebno se goji dramatika, za katero se je ustanovil kot nekaka matica Ljudski oder. Iz krščansko-socialne zveze se je razvilo tudi narodno obrambno društvo Slovenska Straža.

Temelj vsega izobraževalnega in vzgojnega dela je krščanstvo. Ustanovitelj prosvetne organizacije so imeli pred očmi nujno potrebo krščanske rene-

sance slovenskega naroda. Ta nujnost je za nje izvirala iz celega kulturnega stanja slovenskega naroda v zadnjih desetletjih 19. stoletja. Po reakciji začetkom tega stoletja, revolucionarnem gibanju v sredini in nacionalnem navdušenju (tabori in čitalnice) v prvi dobi druge polovice, se je pojavil zastoj in infiltracija po idejah liberalizma, gospodarskega, političnega in kulturnega. Vse to je razkril Mahnič, oče slovenske kulturne renesance. Njegov Rimski Katolik je utri pot kiščanskim prosvetnim organizacijam. Praktično je te ideje izvršil dr. Krek, katerega delo je našlo umevanje in vso podporo dveh odličnih cerkvenih knezov na ljubljanski škofijski stolici, dr. Misije in dr. Jegliča.

Mahnič je v liberalizmu videl tuj, slovenstvu sovražen, njegovemu duhu neprimeren element. Zato je poudaril pozitivno versko idejo katolicizma proti verskemu indiferentizmu. Dr. Krek je bolj poudaril praktično stran, idejo kiščanske pravičnosti. Zato je prosvetno organizacijo prehitela gospodarska (konsumi, posojilnice), strokovna in politična. Oba, Mahnič in Krek, sta uvidela, da je za dosego narodnega preporeda v katoličanstvu nujno potrebna izobrazba mase in še posebej voditeljev. Iz teh razlogov je Mahnič obrnil svojo pozornost na dijaštvo, Krek na te in na delavstvo, kasneje na kmeta.

Od prvega početka je celo gibanje usmerjeno na jasnost pojmov, boj vsaki breznačelnosti, delitev v verne in brezverce je nujna. Pa tudi v narodnem oziru velja takoj od začetka boj odpadništvu v katerikoli obliki.

»Streti okove robstva« je bil poziv dr. Kreka. To robstvo pa je bilo duševno pri tistih, ki so slepo posnemali vse tuje struje in jih zanašali med narod, politično pri tistih, ki so se uklanjali tujcu ali pa naravnost zatajevali svojo narodnost; roboval pa je narod tudi tujemu kapitalu in težko ga je tlačilo robstvo nevednosti. »Naše ljudstvo sedaj mnogo več bere,« je izjavil dr. Krek, govorec o uspehu izobraževalnega dela. Ljudstvo je te smeri tudi razumelo, kar dokazujejo uspehi in reakcija v prizadetih krogih.

Namen PZ (SKSZ) posebej pa je še skrbeti, da se izobrazba sistematično dviga in ostane v skladu z osnovno idejo, z eno besedo PZ organizira prosveto, družji, drži in vodi prosvetne organizme.

Nastoj in razvoj prosvetne organizacije in njene centrale. Krščanstvo je že v svojem bistvu eminentno izobraževalna in vzgojna struja. Katoliška cerkev se še posebej ponaša, da je ona naravnost rešila antično civilizacijo. Tej svoji smeri je ostala zvesta v vseh stoletjih. Za preteklo stoletje pa je za izobrazbo velikanskega pomena doslej še ne zadosti ocenjeno delovanje papeža Leona XIII. Ko se je l. 1902. (7. in 8. IX.) na prvem shodu slov. nepolitičnih društev v Ljubljani že od l. 1897. obstoječa SKSZ preosnovala v centralo vsega prosvetnega dela med Slovenci, se je stolni vikar L. Smolnikar pri svojem referatu (glej knjižnico Slovenske krščanskosocialne zveze l. l. 4.—7. snopič) »Navod za snovanje in vodstvo društev« skliceval na okrožnice Leona XIII. (prva španskim škofom 1878) in je citiral besede sv. očeta, ki jih je izrekel bavarskemu provincijalu o. Benu Auracher-ju: Papež: »Zahajaš li moj sin tudi v katoliška društva?« — O. Beno: »Da.« — Papež: »Dobro storiš v tem, da zahajaš tudi med ljudi. Povej torej duhovščini, naj nikar samo ne pridiguje, marveč gre naj med ljudstvo ter naj poišče ljudi, ki jih je še mogoče najti ter naj jih privede v katoliška društva, da se obnovi versko življenje. To povej moj sin povsod.« — Smolnikar je tem besedam pristavil: »Roma locuta, causa finita.«

Nekoliko je bilo že prej tudi med Slovenci v tej smeri narejenega. Delo nemškega mladinojluba duhovnika Kolpinga je našlo tudi med Slovenci tla. V Ljubljani je bilo Katoliško društvo rokodelskih pomočnikov ustanovljeno 1855, enaka društva so se osnovala tudi v Mariboru, Novem mestu, na Vrhniki in drugod. Mogočne impulze katoliškemu prosvetnemu delu so dali peteri slovenski katoliški shodi (1892, 1900, 1906, 1913, 1923). Resolucije katoliških shodov so dale smernice katoliški renesanci med Slovenci. Bilo pa je tudi dovolj mož,

predvsem med slovensko duhovščino, kateri se je kasneje pridružila tudi v katoliških akademskih društvih (Danica, Zarja, Dan, Slovenska dijaška zveza) vzgojena slovenska katoliška laiška inteligenca, ki so skrbeli, da so resolucije katoliških shodov tudi dejanja postala.

Po prvem katoliškem shodu so se začela snovati znanstvena (Leonova družba), prosvetna in vzgojna društva (Slov. kat. akad. društvo Danica 1894). Manjkala pa je še centrala. Drugi shod je pozval, naj se taka centrala organizira. Misel centrale pa se je pojavila že prej v Slovenski krščanskosocialni delavski zvezi, ki je bila prvotno ustanovljena 14. nov. 1897 kot ljubljansko delavsko društvo. Že na drugi odborovi seji se je sklenilo pismeno pozvati krščanska društva po Sloveniji, naj pristopijo Zvezi in v ta namen se je sklenilo tudi popraviti pravila. Na II. občnem zboru SKSDZ 31. jan. 1898 je poročal tajnik: »... utrdili smo temelj društva, ... ki bode nekaka Zedinjena Slovenija krščanskih socialcev slovenskih«.

§ 2. pravil SKSZ se je glasil: »Namen društva je ... b) ustanavljati, združevati in spopolnjevati nepolitična društva med Slovenci n. pr. katoliške delavske družbe, brajna in izobraževalna društva, mladeniška društva itd. ter jih gmotno in duševno podpirati.«

Uspeh sistematičnega dela na shodu l. 1902. preosnovane SKSZ se je v naslednjih letih vedno bolj kazal. Na tem shodu je bilo zastopanih po 215 delegatih 75 društev (Štajerska 16 društev, 34 delegatov, Primorska 6 društev, 16 delegatov, Koroška 1 društvo, 1 delegat, Hrvatje 4 delegate, ostalo iz Kranjske). O nadaljnjem razvoju prosvetnega dela nam dajo pojasnila poročila na katoliških shodih, zlasti pa »Društveni koledarčki«, ki jih je pričela SKSZ izdajati l. 1904. (zadnji l. 1913.). Mejniki razvoja pa so kat. shodi, kakor kaže sledeči pregled:

	III. kat. shod 1906	IV. kat. shod 1913
Akad. društva	2	4
Društva na Kranjskem	77	192
„ „ Koroškem	7	42
„ „ Vipavskem	—	7
„ „ Primorskem	9	97
„ „ Štajerskem	38	124
Skupaj	133 (9720 članov)	476 (30.786 članov).

V teku časa se je delo centrale razbremenilo z ustanovitvijo podzvez po pokrajinah in poskusilo se je tudi z dekanijskimi odbori. Štajerska se je zaradi svojega živahnega društvenega razvoja že pred vojno organizirala v samostojni SKSZ v Mariboru.

Prosvetna organizacija po svetovni vojni 1914/18. Vojna je delo prekinila, ponekod je izobraževalno delo popolnoma prenehalo, drugod pa se je vzdrževalo, zlasti s knjižnicami. Po vojni se je pokazala potreba reorganizacije zlasti še vsled politične razkovanosti.

Če delo SKSZ ob in po vojni podrobno motrimo, moramo na prvem mestu omeniti, kako so njena društva ob prelomu 1917/19 skoro odločilno pripomogla k popularizaciji majske deklaracije in k jugoslovanski orientaciji Slovencev. V splošnem pa je razdobje v letih 1914/19 in smrt dr. Kreka z velikimi spremembami prvih povojnih let na vseh poljih tako obtežljivo vplivalo na zbiranje, oživljanje in reorganizacijo slovenske katoliške prosvete, da je v centrali šele z letom 1923 začelo odločno in hitro iti na bolje.

Orlovska organizacija, ki je takoj prvo povojno leto začela z najintenzivnejšim delovanjem na vseh svojih področjih in je v petih letih po številu in no-

tranji moči silno narastla in že prekosila svoje predvojno stanje, se je v letu 1923. popolnoma osamosvojila, da bi lažje obvladala svoje obširne naloge.

Pevski odseki društev so v letu 1922/23 v Pevski zvezi dobili močno za-slombo in pobudo za gojitev petja, tako da je njenih 150 zborov postavilo na katoliškem shodu 26. avgusta 1923 130 pevcev v en sam mogočen zbor.

Skrb za dramatične odseke je prevzel Ljudski oder, ki oskrbuje društva z literaturo, jim posoja igre in garderobo, prireja tečaje za režiserje in daje navodila za delo.

Najpočasneje se urejajo in oživljajo društvene knjižnice, ki jih je vojna doba skoro popolnoma uničila, povojna draginja pa obtežuje še vedno njihovo obnovitev. Odkar pa je začela iznova poslovati javna (centralna) knjižnica Prosvetne v Ljubljani in si je Prosvetna kot eno najvažnejših aktualnih nalog določila obnovo ljudskih knjižnic, se tudi ta panoga vidno izboljšuje.

V letu 1923. se je oživil in potrebam primerno uredil pismeni in osebni stik med društvi in centralnim vodstvom, ki pa vsled pomanjkanja gmotnih sredstev še vedno ni popolnoma zadovoljiv. Z majem 1923. leta je zveza začela posebej izdajati svoj »Vestnik« (mesečnik) za društva (v letu 1914. je izšlo pet števil s 222 stranmi, po vojni pa je izhajal kot priloga dnevnika »Slovenec« enkrat v mesecu od l. 1920). Jeseni 1923. se je pisarna Prosvetne preselila iz Ljudskega doma v novo stavbo Vzajemne posojilnice (poleg hotela »Union). nekaj mesecev prej je zopet otvorila svojo knjižnico in jo do danes pomnožila za 1000 knjig (obsega jih ca. 3000).

Važen mejnik v novejši dobi delovanja Prosvetne je njen občni zbor dne 15. novembra 1923., ki je sprejel nova pravila za zvezo in društva, odobril izdajo poslovnika, uravnovesil proračun in sprejel več važnih sklepov za času primerno ureditev organizacije in dela v njej.

V letu 1922/23 (poslovno leto 365 dni) je znašal pisemski promet zvezne pisarne 621 prejetih in 1752 odposlanih dopisov. Društev je bilo včlanjenih iz Kranjske 216, pri mariborski centrali pa 151 štajerskih. Pristopilo je 8 novih ozir. nanovo oživljenih društev. Založila je zveza razne manjše potrebščine za društva (znake, izkaznice, tiskovine).

Društvenih domov, ki so v uporabi — mnogi tudi v lasti — društev, je nad 120. Tudi v povojni dobi se je dvignilo nekaj novih domov, mnogo pa so jih prezidali ali adaptirali za društveno uporabo druge stavbe.

Predavanja so med najvažnejšimi točkami v programu organizacije. Zato je zveza izdajala v raznih oblikah od početka nele navodila in pobudo, ampak tudi građivo (osnutke) za predavanja, prirejala tečaje in pošiljala predavatelje v društva. Le pomanjkanje gmotnih sredstev je bilo vzrok, če se je morala zveza nekaj let v izvrševanju te naloge precej omejiti. Društvom pa je marsikje (v oddaljenih manjših krajih) manjkalo predavateljev. Vendar povprečno priredi eno društvo sedaj okoli 7 predavanj letno, mnoga tudi 20 in več. Vedno več je društev, ki vpeljujejo »prosvetne večere« za vse člane in goste (brez vstopnine), na katerih se predava, razpravlja, deklamira, poje, gode, igra na odru itd. (vsak odsek nastopi s svojo kratko točko). Predava se v društvih o splošno poučnih, gospodarskih, praktično-juridičnih, zemljepisnih, zgodovinskih, državnoznanstvenih, socioloških, dnevno-aktuelnih, načelnih i. dr. vprašanjih. Danes prevladuje zanimanje za gospodarska, praktično-pravna in politična vprašanja.

Članstva imajo društva povprečno po 50, nekateri le po 30, mnogi tudi po več sto. Mlajši se udeležujejo v odsekih; največ se pač igra na odru, tudi iz ozira na potrebo dohodkov. Zveza pa si prizadeva uveljaviti v društvih program v celoti in poudarja zlasti važnost sistematičnih predavanj in knjižnic, dočim tehnične centrale odsekov (telovadnih, pevskih, dramatičnih, ženskih) nadzirajo, podpirajo in urejujejo delovanje odsekov.

Ker je za uspešno, urejeno delovanje društev in odsekov zelo važno dobro urejeno poslovanje, je založila zveza enotne poslovne knjige za vse

društvene potrebe, tako da bo enotno poslovanje z istimi vzorci omogočilo navodila, tečaje in revizije v smeri točnega poslovanja. Mnogo bo k temu pripomogel društveni poslovnik, ki je letos izšel. Izredno velikega pomena za edinstvenost in enotnost kulturnega razvoja vseh Slovencev je popolna sporednost v delovanju Prosvetnih zvez v Ljubljani in Mariboru. Seveda skuša Prosvetna zveza oživiti in poglobiti stike tudi s sorodnimi organizacijami Hrvatov, Čehov itd.

Knjižnice so do vojne obstojale skoro v vseh društvi. Po vojni jih je bila večina skoraj uničenih. Šele zadnje leto se iznova izpopolnjujejo, pri čemer krepko sodeluje zveza s svojimi pobudami in navodili. Povprečno štejejo društvene knjižnice po 80 knjig, velik del nevezanih. Najraje bero ljudje knjige Jurčiča, Sienkiewicza, ponatise nekaterih Domoljubovih podlistkov (Roža sveta, Dekle z biseri), Finžgarja in Tavčarja.

Letos je Prosvetna zveza nanovo oživila skioptična predavanja. Z velikimi žrtvami je zbrala do 3000 diapozitivov in 2 aparata s pritisklinami za razne vrste razsvetljavo in s tem dosegla, da so začela društva zopet uporabljati svoje skioptikone, ki so ležali neporabljeni (okrog 25) ali celo pozabljeni v kotih.

Do popolne vzpostavitve in času primerne ureditve za močno in brezhibno izvrševanje vseh organizatornih, izobraževalnih in vzgojnih nalog prosvetne organizacije v okviru Prosvetne zveze še marsičesa manjka, največ pa gmotnih sredstev. Vendar se zadnji dve leti vidno izboljšuje in hitro izpopolnjuje v vseh ozirih. Smemo upati, da bo v kratkem zaslužila tako oceno tudi za današnji čas, kakor jo je prisodil v knjigi »Slovenci« F. Erjavec za predvojno dobo Slovenski krščanskosocialni zvezi.

Pregled.

Gospodarstvo

Naš velesejm.

Že četrtilič sta priredila letos naša industrija in obrt tako zvani velesejem, ki naj na eni strani pokaže, kaj premoremo, na drugi strani pa poišče novih trgovskih zvez. Velesejem ima torej reprezentativni in trgovski značaj. Kar se tiče reprezentativne strani, je nedvomno, da smemo in moramo biti z njim v vsakem pogledu zadovoljni, kajti on je najočitnejši dokaz solidne kvalitete in znatne kvantitete naše industrijske in obrtne produkcije, kar pa zadeva trgovskih uspehov našega velesejma, je težko izreči zanesljivo besedo, kajti vse tozadevne statistike so fiktivne, ker navajajo mnogi razstavljalci v reklamne svrhe prevelike številke, drugi pa v strahu pred davčnim vijakom zopet premajhne. Pa naj bodo ti trgovski uspehi taki ali taki, eno je gotovo, da nikakor niso negativni, četudi je velesejem sam na sebi kot samostojna gospodarska institucija pasiven. Velesejma namreč nikakor ne smemo smatrati za nekako samostojno gospodarsko podjetje, ki naj stremi za kakimi lastnimi dobički, temveč za splošno narodno-gospodarsko institucijo v najtesnejši zvezi z vsem ostalim narodnim gospodarstvom. Velesejem torej ni privatno podjetje, temveč naše

nacionalno, kakor naše gospodarstvo ni zgolj privatna zadeva poedincev, temveč velevažna nacionalna zadeva.

In kakšen je gospodarski položaj slovenskega naroda? V agrikulturi smo kljub že precej intenzivno razvitemu obdelovanju zemlje radi preobljudenosti, relativno slabe kvalitete naših tal in razmeroma precejšnje-ga odstotka neproduktivne površine visoko pasivni, tako da breživljamo z lastnimi agrikulturnimi pridelki komaj dobro polovico prebivalstva. In ostala polovica? Mora se izseliti ali pa se preživeti v obrti in industriji. Pred vojno ta problem ni bil tako zelo pereč, kajti kdor ni mogel živeti doma, je šel pač v Ameriko, na Westfalsko, v alpske rudnike, v romunske gozdove itd., dočim je danes prisiljen ostati doma in doma iskati dela in jela. Mi smo sicer za enkrat še po pretežni večini agrarna dežela, toda naše nacionalno vprašanje že davno ni več v agrarnem vprašanju, zato n. pr. tudi one politične stranke, ki gledajo in vidijo s a m o kmeta, obsojajo s tem nehoti celo polovico naroda v gladovanje in neizbežen pogin. Mi smo agrarna dežela, toda če se hočemo obdržati in če hočemo sploh živeti, moramo postati obrtna in industrijska, za kar imamo tudi prav vse pogoje, namreč les, vodne sile, premoč, razmeroma dobra prometna sredstva in zadostno kvalificirane delavne moči. Naš nacionalni problem je torej pro-

blem našega obrta in naše industrije in tega bi se moral zavedati vsak posameznik, zlasti pa še politične stranke ter narod kot celota. Naša rešitev in naša moč je edinole v tem, da ustvarimo, razvijemo in okrepimo našo obrt in industrijo, kjer bo dobila ona polovica, ki se ne more preživljati zgolj s poljedelstvom, kruh, sicer moramo neizbežno propasti. Bistvo našega nacionalnega vprašanja je torej izrazito gospodarske in socialne narave, zato je naravnost neverjetno, da prehajajo naše politične stranke s tako lahkoto ravno preko gospodarskih in socialnopolitičnih vprašanih.

In to je tudi pravo ozadje našega velesjema. Naj bo on kot samostojno trgovsko podjetje aktiven ali pasiven, to je vseeno, kajti nedvomno je važen činitelj v razvoju in okrepitevi našega obrta in naše industrije, zato je na njegovi eksistenci bitno zainteresiran ves narod ter ga je treba za vsako ceno vzdržati še dolgo, dolgo let ter žrtvovati za njegovo prosperiteto vse. Vsako domače podjetje je kamen v skupnem gospo-

darstvu naroda; če se zruši eno, se zamajejo tudi ostala, zato sta naravnost neverjetni apatija in kratkovidnost nekaterih poznanih in močnih domačih tvrdk, da jih n. pr. na letošnjem velesejmu ni bilo več videti. Grafična, knjigotrška in druga podjetja so n. pr. izostala skoro v celoti za bodoče velesjeme jih bo treba vsekakor zopet pridobiti, kajti on mora biti popolna revija celokupnega našega gospodarstva. Če hočemo z velesjemo podatki točno sliko našega gospodarstva, bi dalje ne smele manjkati tudi razne druge panoge. Če smo imeli na letošnjem velesejmu lepo higiensko razstavo, bi lahko priredile n. pr. prihodnje leto primerno razstavo naše Zadrudne zveze, društvo bančnih zavodov za našo zadrudno organizacijo in denarno moč, Kmetijska družba in oddelek za kmetijstvo razstavo, ki bi podajala točno sliko našega kmetijstva itd. Velesjem naj združuje trgovske, vzgojne in reprezentativne momente. Samo tedaj bo res izpolnil svoj namen vsestransko ter dosegal svoj cilj, če ne direktno pa prav gotovo indirektno.

Fran Erjavec.

ANKETA O VERSKONRAVSTVENEM PREPORODU.

Josip Jeraj, profesor bogoslovja:

19. stoletje, ki smo ga ravnokar preživeli, je bilo stoletje eksaktne znanosti, mehanike, tehnike in velikanskega materialnega napredka. V tej dobi se je človeštvo enostransko udajalo zgolj naravnim in čutnim vrednotam. Kakor vse kaže, gremo v 20. stoletju nasproti čisto novim drugačnim idejam. Namesto tehničnega napredka in eksaktnih znanosti, se povdarja duhovna obnovitev, spiritualizem, goji se teozofija in ljudje se zanimajo za verska vprašanja s tako iskrenostjo, ki bi nam bila pred 50 leti popolnoma nerazumljiva. Zdi se, da se hočejo skrivne tajne sile človeškega duha, ki je vedno za Boga ustvarjen, uveljaviti. To versko-obnovitveno gibanje zavzema ves svet. Tudi pri nas se govori o njem, tako pri svobodomiselcih, kakor pri katoličanih. Vsi čutimo, da nas dosedanja materialna kultura ne more osrečiti, da potrebujemo notranje duševne poglobitve, verskega preporoda. Tem skritim silam idealizma našega 20. veka pa moramo dati pravo smer, jih uravnati po pravih načelih, če hočemo, da bodo produktivne in oplemenitile nas in kulturo.

Koncem 18. stoletja in začetkom 19. stoletja je Evropo tudi preveval tak mogočen val idealizma in notranih poglobitvenih teženj, a ni dosegel svojega namena, ker se je zgubil v brezplodnem pietizmu. Notranja poglobitev je postala, posebno pri protestantih, ki nimajo trdne cerkvene vzgoje, kakor katoličani, s a m o n a m e n : ljudje so se udajali neki kvie-tistični zamišljenosti v samega sebe radi pietističnih čustev samih, namesto da bi jih vpregli v službo visokih verskih idealov Boga in njegovega kraljestva na zemlji. Razvila se je iz tega pietizma, ki pa je tudi nekatere katoliške kroge zajel, religiozna sentimentalnost, pobožnjaštvo.

neko zamaknjenje v samega sebe, mistika kvietizma. Človek je iskal v veri le samozadovoljenja, čutnega ugodja, pa tudi samomučenja.

Pravi krščanski mistiki iste dobe (de Maistre, Müller, Görres, v novejšem času Solovjev) so se pa orientirali tudi na vun. z ozirom na svet in so učili deje pravičnosti. ljubezni napram sočloveku, kvietzem skušali spremeniti v aktivizem. Ves njihov nastop ni bil samo versko-čustven, temveč tudi versko-socialen. Odnos napram Bogu so uredili z verskim češčenjem, napram sebi z askezo, napram bližnjim z dejanji ljubezni in pravičnosti. Vedeli so, da je vsaka prava poglobitev vere kot ljubezni do Boga obenem poglobitev ljubezni do sočloveka.

Moderni samopoglabljevalski tendenci preti tudi nevarnost, da zaide v napačni pietizem. Pri modernih svobodomiselnih je to čisto gotovo, kajti tu je pietizem za enkrat bolna reakcija na bolno stanje, bolezenska kriza, ki lahko vede do ozdravljenja ali do smrti. Tu bi se mogel pietizem zopet izprevreči v začasno modo, samozadovoljenje čustev. To se razodevuje iz različnih teozofičnih, spiritističnih, adventističnih in okultističnih konventiklov po mestih, iz brskanja po takih bolezenskih mislecih, kakor je Rus Rozanov, iz novobudističnih marnj in podobno.

Preprosti ljudje pri nas niso zašli na ta kriva pota, ker jim daje cerkev dovolj priložnosti za izživetje teh čustev in jih zna tudi voditi. V Srbiji in sloh v pravoslavnih krajih, kjer je cerkvena hierarhija brez vsakega vpliva, pa se izživlja pietizem v različnih fantastičnih sektah. V Srbiji in na Balkanu je polno takih pietističnih pokretov, podobno v sodobni Rusiji.

Tudi pri nekaterih katoličanih se kaže v večalimanih zabrisani obliki enostransko pietistično versko čustvovanje. Prikrito se to pokazuje v tem, da mnogi nasprotujejo prosvetni, telovadni in socialni organizaciji, baš v imenu »notranje poglobitve«, češ, da je politično, socialno delo zóoli nekaj zunanješa. Postavljajo antitezo med zunanostjo in notranostjo, kakor da bi ne spadale skupaj. Take miselnosti ljudje ne morejo prav razumeti, da ima cerkev tudi odlično socialno poslanstvo, in mislijo, da ie dovolj, ako se enostransko omeji samo na gojitev verskeša čustva v posamezniku. Versko poglobljen človek se bo potem samoobsebi tudi v socialnem življenju koristno udeistvoval, se glasi teza mnogih. Čisto gotovo je v tem mišljenju nekaj zdraveša jedra, ki ga posebno mi katoličani ne smemo prezirati. To jedro ie velikanska povzdiga osebnošti, posamezne duše, nieneša preroda no Bogu. Prava krščanska osebnost se bo sama ob sebi brez neposredneša socialneša pouka v javnem in zasebnem življenju udeistvovala, kajti za velike reforme niso potrebne samo ideje in uredbe, temveč tudi stvariteline osebnosti. Sai so ravno pri nas katoličanih največie karitativne ustanove (sv. Frančišek Asiški, sv. Vincenc Pavlanski i. dr.) nastale skoro nezavestno iz bošaprepojene notranjosti izbranih oseh.

In vendar ni stvaritelina moč teh osebnosti edini vzrok njihoveša socialneša udeistvovanja! Zakaj na se ie božii openi ljubezni izživljal pri Benediktu, Frančišku, Vincencu Pavlanskem, Kolpingu in drugih v

požrtvovalnem delu za bližnjega in za človeško družbo, če se vera obrača samo na posameznika? Zakaj ni verska iskrenost speljala tudi teh duš v kvietizem in misticizem? Kako to, da so te nove kali socialne energije ravno na tleh cerkve pognale najgloblje in najtrajnejše korenine, da še danes živijo njihove ideje v njihovih ustanovah?

Glavni vzrok za to je pač dejstvo, da krščanstvo po svojem globljem bistvu ni samo individualno, dušo obnavljajoče, temveč svet obnavljajoče dejstvo, ne samo najsvetejši notranji doživljaj, temveč tudi svetovno zgodovinsko razodetje milosti in moči božje. Saj že dej vere ni samo zasebni doživljaj in čustvo, temveč sprejemanje splošne božje resnice. Notranje prerojenje grešnika ni samoodrešenje, temveč združenje s svet odrešujočo milostjo Kristusovo; njeno posredovanje se vrši po zakramentih in duhovništvu. Vera in udanost do Boga se ne omejuje samo na posamično v notranjosti završujoče se versko udejstvovanje, temveč sili tudi k vnani socialni preorientaciji: »Karkoli ste enemu izmed mojih najmanjših storili, ste meni storili.«

Glavni dokaz za socialno, ne samo individualno poslanstvo krščanstva je katoliška cerkev sama, ki je eminenten organizem učlovečenih krščanskih socialnih idej. V cerkvi pa nam to resnico dokazujejo nebrojna društva, verska, socialna in prosvetna, cerkvena in necerkvena, najrazličnejših oblik, za vse stanove, oba spola, vse starosti. Noben drug socialni činitelj (država, narodi) se ne more ponášati s tako različnim in bogatim socialnim ogrodjem, kakor ravno krščanstvo.

Podlaga za te socialno-organizatorične sile je krščansko pojmovanje Boga in sveta. Po njem ni med svetom in Bogom kakor v poganskem dualizmu nasprotja. Svet ne izhaja od kake demonične sile, temveč je v svoji celoti, duša in telo, delo enega neskončno dobrega Boga. Zato je delo na tem svetu zajedno tudi delo na uresničenja božjega kraljestva. Popolnoma napačno je pietistično obsojevanje socialnega in prosvetnega udejstvovanja katoličanov, češ zunanje delo nasprotuje notranjemu. Duša in telo izhajata oba od Boga. Telo je tudi božje stvarstvo in celò tempelj svetega duha. Prezirati radi duha telo in ga uničevati je proti božjemu stvarstvenemu zamislu, kateri je v celoti dober. Med dušo in telesom se mora napraviti harmonija, katere končni cilj je poplemenitenje telesa in vseh njegovih moči. V tem stanju, kakor je človek sedaj, je to mogoče le z askezo, zatajevanjem, ker se telo le težko pokori duhu, vendar ne smemo nikdar tako daleč iti, da bi bila askeza samonamen. Askeza je le sredstvo, da duh zmagá, da se spravita zunanjost in notranjost v sklad. Tega ne smemo nikdar pozabiti, da ne bomo obsojali kakega gibanja samo vsled tega, ker se peča tudi z zunajnostjo, telesnostjo.

V srednjem veku je krščanstvo prešinjalo vse življenje, etično, politično, socialno in umetniško. Na vseh poljih se je kazal blagodejen vpliv cerkve. Isti cilj pokristjanjanja celotne kulture velja tudi za naš moderní čas. Vera se ne sme umakniti iz našega modernega sveta na dno duše in svet prepustiti samemu sebi. Še bolj kakor v srednjem

veku potrebuje moderno življenje prekvašenja po krščanstvu. Samo izvršiti se mora to na podlagi drugačnih metod potom svobodne samoodločbe posameznikov za kulturno-socialne krščanske pokrete.

Moderni svobodomisleci, ki povdarjajo čustveno vero, notranje misterijozno doživljanje Boga, ki se razodeva v podzavestnih globinah duše, popolnoma napačno pojmujejo »poglobljevanje« in »ponotrevanje« verstva. Čisto gotovo ima pravo versko čustvo mističen značaj, saj ni doživljanje Boga in verskih resnic neko racionalistično sprejemanje po podobi matematičnih dokazov, temveč doživljanje najskrivnostnejših in milosti polnih stikov z božanstvom ob strani celega človeka; svetniki niso zato vsakdanji ljudje razuma, temveč skrivnostni, božjih čustev prekipevajoči junaki, geniji. Vendar je popolnoma napačno bistvo verske poglobitve, ki se mora razodevati v poglobitvi volje in porajanju novega višjega življenja, iskati v slepem in pasivnem čustvu. Čustvo v resnici človeku razodeva instinktivno tajno resnico, ki je um sam nikoli ne najde z golo svojo logiko, a to čustveno spoznanje je kakor nezavestno začetno tipanje, ki naj pripravi človekov razum in voljo, da si jo potem tudi osvojita: razum, da jo vsestransko osvetli kot vodilo življenja; volja da jo konkretno udejstvi. Vsak, kdor si v resnici prizadeva se prenoviti, bo našel v sebi višjo naravo in podlago za višje božje ideale. Boljša narava v človeku pa je zelo zastrta, neizčiščena in nejasna. Človek potrebuje zato mnogo trdega boja, da se more na znotraj poglobiti in iz samega sebe izluščiti dobro jedro. Tukaj ne pomaga nobeno prazno čustvovanje, mistično vglabljanje, temveč pomagati treba duši do notranje poglobitve s tradicionalnimi sredstvi molitve, posta in dobrih del. Nihče ne more popisati, kako modernemu človeku škoduje tisto pasivno udajanje neizčiščenim čustvom, mikom, družbi, in pomanjkanje vsake pozitivne iniciativnosti nasproti disharmoničnim vtisom in hlastanje za le estetičnimi občutki. Človek je postal s tem čustvovanjem marioneta vseh nediscipliniranih svojih nagonov. Ni zato čudno, da je pri nekaterih modernih duhovih samih nastal odpor proti tej pasivnosti otopelega duševnega življenja in si nadel naslov aktivizma (Bergson, Nietzsche, Eucken). Notranji človek mora priti do zakonodajne moči nad seboj. Tako »aktivizem« sam opravičuje potrebo askeze, kakor jo goji katoliška cerkev s svojim postom in zatajevanjem. Ta askeza ima namen, da višje duševne moči dobijo oblast nad nižjimi, da postane duša aktivna in se ne podvrže slepo obstoječim razmeram, temveč se podredi svojemu višjemu cilju, ki je zveličanje duše. Svoj cilj doseže ta askeza, kadar duševne moči ne samo ne prevladujejo telesnih, temveč jih poduševijo, poplemenitijo in dvignejo v višje sfere. Vrhunec dosega taka verska poglobitev v nekaterih svetnikih, pri katerih je bila kolikor mogoče popolna harmonija med telesnostjo in duševnostjo (n. pr. Sv. Frančišek As.).

Da pa je taka askeza uspešna in da ne zabrede na stranpota, je potrebno, da svetijo človeku čisto jasni ideali o Bogu, o nesmrtnosti duše, o stvarstvu. Vsaka zmota v teh temeljnih verskih resnicah zapelje človeka tudi na napačno pot verskega poglobljevanja. To nam

dokazuje posebno pri mnogih protestantih pietizem, ki je zašel v nasproten ekstrem, s tem da je enostransko gojil zgolj notranje duševno življenje. Brez jasnih pojmov o bistvu duševnosti, Bogu, se verstvo prejalislej zamota v panteistični mistični kvietizem. Posledica je, da se idealno gibanje izpridi v prenapeto svetobežno in malenkostno pobožnjaštvo. Koliko so se prepirali nemški pietisti in angleški puritanci v 17. stoletju o tem, ali je dovoljeno plesanje, kadenje, lasulja, tabakera, igranje, gledališča, lov, godba itd. Nekateri so smatrali celo vsako ljubezen do stvarstva za nedovoljeno. Po pravici pravi Rocholl: »Pietizem zna vzbujati, pa ne voditi... Je čudaški, bolesten in samoglav, kajji manjka mu cerkve, ki posameznika opili, strahuje in vodi.« (R. Rocholl, *Einsame Wege*; Leipzig 1898.)

Iz tega uvidimo končno, da je za vsako temeljito versko obnovev duš potrebna v zgoja in usmerjanje po eni univerzalni Kristusovi cerkvi. Cerkev nima samo vsled tega tako velikega pomena za versko poglobitev, ker s svojimi dogmami zavaruje najvišje temelje vsake verske obnove, Boga, duša in nesmrtnost, pred naturalističnimi, panteističnimi, pietističnimi in okultističnimi izrastki, temveč predvsem tudi vsled občestvenega duha, ki preveva njen organizem. S svojim fino organiziranim cerkvenim ustrojem združuje v sebi kot mistično od Kristusa poduhovljeno telo na stotine milijonov ljudi v eno nerazdeljeno enoto iste vere in ljubezni. Razredni duh, slojne boje, plemensko nadutost in fanatizem v posameznih narodih in vsem človeštvu omiljuje s svojim božjim in nadnaravnim elementom in vse združuje v mistično, a krepko občestvo. Pa še mnogo večji in blagodejnejši so notranji učinki, ki jih vstvarja cerkev v globinah človeških duš s svojimi sakralnimi akti. Tu ne gre samo za združitev različnih bitij, ki izhajajo iz različnih korenin, temveč za prerojenje vseh iz iste božje korenine, za prerojenje iz Boga in za Boga. Središče vse verske obnove v cerkvi je Kristus, čigar življenje, trpljenje in poveličanje ponazorujejo vsi ti zakramenti in ves veličasten kult, ki ga obhaja katoliška cerkev. Z njim nezavestno prenavlja, očiščuje in pogloblja duše svojih vernikov in jim posreduje bogato duševno življenje, ki je prosto pietističnih zablod ali naturalističnih izrastkov. Verniki se ne udeležujejo zgolj mehanično, obedencijalno svete daritve in zakramentov, temveč Kristusa doživljajo, z njim trpijo, se prerajajo, očiščujejo, žrtvujejo in zmagujejo. Vse delajo, da svoje in tuje življenje prestvarjajo, posvečujejo in spreminjajo ves svet v »civitas Dei«.

O Goethejevem Faustu trdijo, da je zastopnik tiste vrste ljudi, ki brez vsake vere v višjo moč najdejo v neprestanem napredovanju bolest in srečo, delo in plačilo, in ima to za edino človeku dosegljivo veličino. Pa ravno Faust dokazuje, da to brezmejno udejstvovanje le navidezno človeka zadovolji in osreči. Pretresljivo toži starajoči se Faust, kako se je vsled zanikanja Boga zamotal v mreže demonične mistike. Kakor Faustu se bo godilo tudi modernemu samopoglabljevalnemu gibanju, ako ne bo iskalo opore v cerkvi, njenih zakramentih in njenih svetlih, nikdar zbrisanih idealih nadnaravnega sveta.

Pisalne stroje na obroke

The Rex Co.

Telefon 268 Ljubljana Gradisce 10

Ustanovljeno 1852.

TEOD. KORN, Ljubljana

Poljanska cesta šte. 8

(preje Henrik Korn)

Krovec, stavbni, galanterijski in okrasni klepar. --- Instalacija vodovodov. --- Naprava strelovodov. -- Kopališke in klosetne naprave. --- Izdelovanje posod iz pločevine za firnež, barvo, lak in med vsake velikosti kakor tudi posod (škatile) za konzerve.

Zadružna Gospodarska banka d. d.

(v lastni palači vis-à-vis
hotela „Union“)

Ljubljana, Miklošičeva cesta 10

Telefon štev. 57

Podružnice: Djakovo, Maribor, Sarajevo, Sombor, Split, Sibenik. Ekspozitura: Bled.

Interesna skupnost s Sveopčo Znanstveno banko d. d. v Zagrebu in njeno podružnico v Karlovcu ter Gospodarsko banko d. d. v Novem Sadu.

Kapital in rezerve skupno nad 15,000.000 Din. — Pooblaščen prodajalec srečk Drž. razr. loterije.

Daje trgovske kredite, eskomptira menice, lombardira vrednostne papirje, kupuje in prodaja tuje valute in devize, sprejema vloge v tekočem računu in na vložne knjižice ter preskrbuje vse bančne in borzne transakcije pod najugodnejšimi pogoji.

Mestna hranilnica ljubljanska (gradska štedionica)

== v Ljubljani. ==

STANJE VLOŽENEGA DENARJA okroglo 100 milijonov dinarjev ali 400 milijonov kron. — SPREJEMA VLOGE na hranilne knjižice in tekoči račun proti najugodnejšemu obrestovanju. — ZLASTI PLAČUJE za vloge proti dogovorjeni odpovedi v tekočem računu najvišje možne obresti. — JAMSTVO za vse vloge in obresti, tudi tekočega računa, je večje kakor kjerkoli drugod, ker jamči za nje poleg lastnega hranilničnega premoženja

mesto Ljubljana

z vsem premoženjem in davčno močjo. Ravno radi tega nalagajo pri njej tudi SODIŠČA denar mladoletnih, ŽUPNI URADI cerkveni in OBČINE občinski denar. — Naši rojaki v Ameriki nalagajo svoje prihranke največ v tej hranilnici, ker je

denar v njej popolnoma varen.

Za pošiljanje vlog daje oddaljenim vlagateljem na razpolago položnice svojega računa pri poštнем čekovnem uradu in jim brezplačno hrani v svoji pokladnici vložne knjižice. — Vloge izplačuje točno in v polnih zneskih. — Davek od vlog plačuje hranilnica sama in ga vlagateljem ne zaračuni. — Mestna hranilnica ljubljanska je najmočnejša regulativna hranilnica v Jugoslaviji.

Prodajalna K. T. D. Ljubljana

[prej H. Ničman]

priporoča poleg svoje bogate zaloge devocionalij, pisarniških in šolskih potrebščin, krasne, posebno izobražencem namenjene zbirke našega najboljšega in najglobljega cerkvenega govornika dr. M. Opeke, — Ravno tako prav toplo priporoča prepotrebno vzgojno knjigo A. Cadež: „Most v žioljenje“. — V isti zalogi so nežnoljubke S. Sardenko: „Dekliške pesmi“, fino, elegantno opremljene, primerne za božična in novoletna darila. V razprodaji ima tudi dr. M. Brumat-ovo knjigo: „Kam“, katere vsebina je prav srečno izbrana za mladeniče

—: in dekleta :—

ANTON KOBİ, lesna industrija in eksporna trgovina

Centralna pisarna: Ljubljana, Ižanska cesta št. 22.

Lastne parne žage in skladišča: **Borovnica, Podpeč in Begunje.**

Tovarna zabojev po naročilu: **Opekarna apnenca, umetni mlin.**

Prva kranjska tovarna upognjenega pohištva iz masivnega impregniranega lesa. — Zahtevajte katalog in cenik.

Telefoni 540.

Telegrami **KOBİ, Ljubljana.**

„EKONOM“ osrednja

gospodarska zadruga v Ljubljani

Kolodvorska ulica 7

ima po najnižjih cenah v zalogi deželne pridelke in krmila, dalje specerijsko blago, kakor: sladkor v kockah in v sipi, petrolej, kavo, olje, riž.

ter razne vrste prvovrstnega mila za pranje kakor tudi vse druge v to stroko spadajoče predmete.

Velika zaloga

vseh vrst umetnih gnojil,
modre galice, prvovrstne

strešne opeke in najboljšega splitskega portland-cementa
« SALONA » (TOUR).